

16. Петлюра С. Листи, статті, документи / С. Петлюра. – Нью-Йорк; Париж, 1979. – Т. 2. – 621 с.
17. Биковський А. Від Привороття до Трапезунду: Спомини 1895-1918 / А. Биковський. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1969. – 135 с.
18. Голуб П. А. Партия, армия и революция / П. А. Голуб. – М.: Политиздат, 1976. – 296 с.
19. Богданович Я. Як вони нас визволяли / Я. Богданович. – К., 1918. – 16 с.
20. Ветрова Р. Ставлення до гетьманської держави українських і російських партій / Р. Ветрова // Історія України. – 1998. – № 18 (травень). – С. 14-17.
21. Горевалов С. І. Військова журналістика України: історія та сучасність / С. І. Горевалов. – Львів: Вид-во Військового ін-ту при ДУ «Львівська політехніка», 1998. – 338 с.
22. Голубко В. Армія Української Народної Республіки. Утворення та боротьба за державу / В. Голубко. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с.
23. Феденко П. Український рух у ХХ столітті / П. Феденко. – Лондон: Наше слово, 1959. – 267 с.

In the article the writer outlines the process of government military press formation in the period of Central Rada of Ukraine and its attempts to influence the situation in the country and different population layers.

Key words: *government, military press, general committee, herald, agitation, Central Rada.*

Отримано: 28.09.2011

УДК 94(477.43/44(089.3)«1564»

В. М. Михайловський

«РЕВІЗІЯ ЛИСТІВ» НА ВОЛОДІННЯ КОРОЛІВЩИНАМИ У 1564 р. ДЛЯ РОДИНИ БУЧАЦЬКИХ-ЯЗЛОВЕЦЬКИХ- ТВОРОВСЬКИХ У ПОДІЛЬСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ

У статті розглянуто процес перевірки привілеїв родини Бучацьких-Язловецьких-Творовських на володіння нею королівщинами на теренах Поділля.

Ключові слова: *шляхта, сейм, земельні володіння, король, привілеї.*

В українській і польській історіографіях не знайшла належного висвітлення проблема ревізії маєтностями (королівщинами) на теренах Поділля, що передбачали ухвали Пйотрковського сейму 1562-1563 рр. Тому в даній розвідці поставили за мету з'ясувати «ревізію листів» родини «некоронованих володарів» Поділля – Бучацьких-Язловецьких-Творовських. Воднораз у «додатку» подаємо відповідне джерело, що фіксує проведення цієї «ревізії».

Період великих змін, що припав у Польському Королівстві на початок 60-х рр. XVI ст., можемо сміливо назвати переломним для подальшої історії держави Ягеллонів. Потреба у змінах, про які точилися розмови протягом усього правління Сигізмунда I та першої половини правління його сина Сигізмунда II Августа, була давно на часі. Корона Польська під владою останнього Ягеллона входила в нову епоху архаїчною і не модернізованою державою. І хоча, якщо подивитися на неї з боку, виглядала вона цілком здат-

ною дати відсіч зовнішнім небезпекам, але була цілковито безпорадною у врегулюванні внутрішніх суперечок.

Настрій серед шляхти, що регулярно збиралася на сейми, досить влучно передає відома цитата з промови краківського каштеляна Марчіна Зборовського, виголошена ним на екзекуційному сеймі у Пйотркові в 1562-1563 рр.: *«Nie dziw jest, iż w Koronie Polskiej taki jest, jako widzimy nierząd, bo W.K.M. z nami nie mieszkasz, a prawie nas opuściwszy, zamieszkawasz się w Litwie. Pamiętam ci ja przodki W.K.M., trzech Królow: Olbrachta, Alexandra i Zygmunta, krórzy acz mieszkawali w Litwie, jenak się to nie trafowało, any tak długo o Polskę niedbać mieli; a W.K.M. piętnaście lat nam królujesz, a nic się dobrze jeszcze nie sprawiło»* [4, s.11].

Проблема, яка гостро постала перед державою на цей час, була насамперед пов'язана з наведення порядку у державних фінансах. На думку шляхти, король, як один з найбільших землевласників (формально він ним і був), мав би з прибутку, який він отримував з королівщин, оплачувати державні видатки. В першу чергу на фінансування армії.

Процеси, що розгорнулися упродовж бурхливих дебат, стали квінтесенцією тривалої боротьби середньозаможної шляхи Корони з королівською владою. В історіографії вони отримали назву екзекуційного руху. В ньому дослідники виділяють кілька основних напрямків політичної боротьби, де земельне питання, а саме екзекуція (повернення) маєтків, які колись незаконно були отримані шляхтою, стала наріжним каменем протистояння шляхти Руського і Подільського воєводств на сеймах упродовж 60-х рр. XVI ст. Ба, навіть доленосний сейм 1569 р. у Любліні, більше уваги приділив вирішенню земельних питань, ніж питанням унії.

Для того, аби провести певні дії щодо цих володінь, треба було визначити їхню кількість, статус, власників, прибутковість тощо. Для цього, згідно рішення екзекуційного сейму, було вирішено провести «Ревізію листів», тобто тих привілеїв, на підставі яких шляхта мала у своєму розпорядженні королівщини. У Польському Королівстві ця акція відбувалася з 4 грудня 1563 по 21 березня 1564 р., згідно конституції Пйотрковського сейму 1562-1563 рр. [3, s.24-42] На той час це була найбільша акція з часів ревізії надань на руських землях від 1469 р., коли аналогічну ревізію проводив коронний підканцлер Войчех з Жихліна [2, s.1-72].

Отже, чому власне обрано родину Бучацьких-Язловецьких-Творовських? Не буду оригінальним, якщо скажу, що її представники у першій половині XV ст. були «некоронованими володарями» Поділля. Саме їх дієва участь у подіях 1430-1431 рр. призвела до приєднання Західного Поділля до складу Польського Королівства. Сини Міхала Авданця – Міхал, Міхал Мужило і Теодорик були ключовими посталями не тільки у внутрішній, а й у зовнішній політиці трьох володарів – Владислава II Ягайла, Владислава III та Казимира IV.

Розмір їхньої латифундії на руських землях Корони, що почала формуватися в 70-х рр. XIV ст., на початок XVI ст. був настільки розлогим, що деякі повіти, як Червоногородський, були під

цілковитим контролем представників родини. А заборгованість королівського скарбу перед ними дозволяла їм ігнорувати проведення люстрацій на підконтрольних їм територіях [1, с.148-149].

Головним джерелом формування такого великого маєтково-го комплексу стало тривале тримання представниками родини ключових урядів на руських землях. Насамперед це стосується Кам'янець, Снятина, Коломиї й Галича, де Міхал, Міхал Мужило і Теодорик були королівськими намісниками – старостами. Поєднання їх з найвищими земськими урядами у новостворених воєводствах на руських землях, ще більше збільшило їхні маєтки.

Одним з важливих джерел готівки (яка особливо за панування Владислава III стала вирішальною у збільшенні маєтку шляхом надання королеві позичок, а взамін, отримування чималої кількості сіл у Подільському воєводстві), був контроль над торговими шляхами зі Сходу та видобутком солі в околицях Коломиї. Додатково Бучацькі отримували прибутки як з передачі своїм клієнтам і слугам права збирання мита, вирубки букових лісів на Покутті, передачі в оренду (суборенду) своїх сіл тощо. Вершиною цієї діяльності, стало надання у 1442 р. Теодорикові з Бучача кам'янецького генерального староства з дуже розлогими повноваженнями королівського намісника не тільки в межах цього староства чи Подільського воєводства, а й загалом на усьому східному кордоні Королівства.

Отже, повертаючись до теми нашої розвідки, звернемо увагу на ті фрагменти у «Ревізії листів»¹ у Подільському воєводстві, що стосуються родини Бучацьких. Першою особою з цієї родини, котру бачимо на сторінках рукопису є Катажина Бучацька, дружина покійного Яна Бучацького-Творовського. Вона, або скоріше її уповноважені, представили чотири пакети привілеїв на села Кужельова, Присілок, Писець на яких були записано 100 гривень у польській монеті силою привілеїв короля Владислава II Ягайла. Рішення комісарів було позитивним – старі добрі суми (*Stare summi dobry*). Доживоття від Сигізмунда I було вже тільки для неї, адже її чоловік помер у 1557 р.

Наступним документом, котрий вона представила, був привілей Владислава III від 1442 р. на села Велике Біле, Білий Потік, Биковці, Угельці, Лопушно, Тудорів, що на річці Серет у Тереховельському повіті, які надавалися Міхалові Мужилі з Бучача, на той час тереховельському старості. Комісари віднесли його до старих документів із позначкою, що це ленно, і що не має тут спадкоємця по чоловічій лінії. Але на ці ж села виголосив свої претензії кам'янецький каштелян Єжи Язловецький, аргументуючи тим, що він є нащадком згаданого вище Міхала Мужили (*zarazem prithem okazowaniu prawa the[go] opowiedzial sie bycz ieszcze własnem pothomkiem męskiem przerzeczzone[go] Muziła*). Якщо подивитися у привілей від 1442 р., то, згідно його положень, власник цього комплексу маєтків мав виставити на потреби короля одного вершника і двох стрільців. Щодо претензій Язловецького,

¹ Тут і далі, всі цитати з ревізії листів, у повному обсязі, з посиланнями і розлогими коментарями вміщені у додатку.

то він хоч і походив з цієї родини, але був нащадком брата Міхала Мужили – Теодорика. На жаль ні комісари, ні король не висловилися з цього питання на час списання цього документа.

Останнім пакетом документів від Катажини було доживоття на село Біла і половину села Субіч від Сигізмунда I. Рішення комісарів по Білій було – «голе» (*Bedziei vinna nieczto do skarbu Ie[go] Cr[ó]lewskiej M[ł]ości dawacz*), це означало, що мусить щось заплатити до королівського скарбу. Що ж стосується Субічі, то вона показала старі записи від короля Владислава III по селах Петликівці та Новосельці, які були пізніше, за панування Казимира IV, перенесені на Субіч та Єремікіці. Рішення косімарів – добра стара сума і доживоття на половині Субічі не голе (*Dobra summa stara i dozywoczcie zania, na tych tho pul Subecz niegole*).

Після Катажини Бучацької-Творовської, перед комісарами представив свої документи пан Єжи Язловецький, на той час кам'янецький каштелян, майбутній подільський воєвода і великий гетьман коронний. Спершу він представив підтвердження акту викупу Кам'янця – під час якого показав косімарам вічність на Ольчедаїв, який був на той момент у заставі. Була то стара справа викупу міста і замку Кам'янця на початку 60-х років XV ст. та побудови замку в Ольчедаєві, який міг би стати важливою ланкою, разом з Хмільником і Ровом (Баром), в обороні східного кордону Польського Королівства. Далі кам'янецький каштелян представив ціле гроно документів на володіння 10 сіл в різних повітах Подільського воєводства на суму в 300 гривень польської монети і 60 флоренів. Всі ці села родина тримала на підставі привілеїв Владислава II Ягайла та його двох синів.

Поважною була сума заборгованості на замкові, містові та повітові Червоногород. Становила вона 1972 гривні у польській монеті, і була це стара сума, акумульована великою кількістю листів від королів Владислава III і Казимира IV (*niemato listow, od Wladzislawa i Cazimierza crolow, na summi własnie przodkom ie[go] dziedziczom s Buczacza, a dzierzawczam Czerwonogrodu zapisane*). Для комісарів це були добрі старі суми та й доживоття від Сигізмунда I, записане для його батька Миколая, було добрим (*dobrze zawarte jemu ma iść*). У цьому випадку маємо справу з цікавою, як на середину XVI ст., справою, коли цілий повіт разом з містом і замком (символом королівської влади) залишався у заставі в руках Бучацьких. І хоча ця сума не виглядала астрономічною, король не мав її у своєму розпорядження, аби здійснити викуп. Насамкінець кам'янецький каштелян представив документ від 1442 р., згідно якого Теодорик з Бучача отримував запис 3000 гривень на причорноморських містах Чорногород, Качебіїв та Караул. І хоча важко собі було уявити реальну реалізацію планів Владислава III з опанування цих теренів, але для косімарів і короля у XVI ст. це було легітимним зобов'язанням перед родиною Бучацьких.

Але найважчим для комісарів став пакет документів представлений як «*Com[m]unitatia wsi polskich Szerszeniowcze, Thłuste, Kulakowcze i Kossowo za litewskie*» з сумою застави у 200 гривень у польській монеті. Ця справа вимагала від комісарів значної вправ-

ності у різноманітних тонкощах як права Польського Королівства так і Великого князівства Литовського. Тут не йшлося про просте підтвердження зобов'язань короля по старим боргам, а треба було правильно здійснити обмін «польських» сіл за села «литовські».

Другою проблемою тут був привілей князя Свидригайла, який 31 серпня 1424 р. надав Максимові або Владу Дрогошенивичу права на с. Косів. Цей документ входив у обмін. Тут комісари відіслали ці документи до короля, а король відклав його до наступного сейму (*Tedi okolo listow Swidrigala i Witulta trudna ieszcze na then czas cognitia. Odklada Ie[go] Cr[ó]lewska[] M[]o[]s[]c[] do drugiego seimu*).

Опрацювання цих документів розпочалося з того, що Язловецький представив лист від Сигізмунда II Августа на фримарк (обміну) сіл Шершенівці, Товсте, Кулаківці та Косів в Кам'янецькому та Коломийському повітах. Решта сіл, була у Великому князівстві Литовському, Брацлавському та Вінницькому староства. Головна проблема полягала в тому, що вони були «за кордоном», та ще й знаходилися у прикордонних староствах і не могли бути відділені від них (староств) без шкоди для охорони кордону. Тому й король мусив зробити цей обмін з Язловецьким. Ускладнювався обмін і тим, що не всі села були королівським (насамперед в Короні), тому під час обміну Язловецький не все й отримав. Адже Косів був дідичним володіння (*Bo Kossow dziedziczny. Dostal go od pewnich ziemian, i ukazowal na[] listh wieczny dziedziczny, od Swidrigala xziązczenia cziernihowskie[go]*). Інше села, такі як Шершенівці, були старим ленним володіння, а на Товстому і Кобаковці були записи старих сум.

Королівське рішення було таким. Що стосується ленна на Шершенівцях – то це добрий старий лист. Це саме стосувалося й с. Товсте. А от з Кулаковцями були ускладнення. До справи доклали ще документ з 1446 р.

Підсумовуючи результати «Ревізії листів...» для родини Буцацьких-Язловецьких-Творовських, можемо зазначити що минула вона для їхнього подільського маєтку (маються на увазі королівські села, які вони тримали на підставі старих записів сум на них) практично без втрат. Адже брак готівки та вільних королівщин не дозволив королеві викупити або замінити свої подільські села. Складна, з огляду на представлені документи, справа обміну сіл, які знаходяться у Короні Польській та Великому князівстві Литовському, вимагала від комісарів чималих зусиль, адже в гру вступали документи щонайменше за 150 років, тобто за час панування семи королів з династії Ягеллонів та двох великих литовських князів – Вітовта і Свидригайла.

Список використаних джерел:

1. Люстрації королівщин українських земель XVI-XVIII ст. : матеріали до реєстру рукописних та друкованих текстів / уклала Р. Майборода. – К., 1999. – 316 с.
2. Bona Regalia onerata in terris Russiae etc. Lustratio 1469 r. // Zródła dziejowe. – T. XVIII. Cz. 1. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. VII. Cz. 1. Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona / Opisana przez A. Jablonowskiego. Warszawa, 1902. – S. 1-72.

3. Volumina Constitutionum. Warszawa, 2005. T. II. 1550-1609. Vol. 1. 1550-1585 / Do druku przygotowali S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak. – S. 104 («O rewizji listów»).
4. Zrzódłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego / Wyd. A. T. hr. z Kościelca wojewodzie Dizłyński. Poznań, 1861. Część II. Odział I. – S. 11.

ДОДАТОК¹

WOJEWÓDZTWO PODOLSKIE

s. 222

*Buczajska Catharzina*² **Curzeliowa**³, **Przisiejek**⁴ i **Pieszcze**⁵
100 M. S. (stare)

Ukazała dwa listy od Władysława crola. Oba przez Zichlina czithane. Ieden na 40 grziwien polskich, na wsi Curzeliowej, Mochowie⁶, *feria 5, proxima post festum Annunciationis 1433, d[lo]mi[nu]s rex per Ioannem Odrowans notarium*. A drugi na 60 grziwien takychze polskich na wsiach Cruselow *cu[m] sua adiacen[tis] al[ia]s* Przisiejek et Pieszcze w ziemi podolskiej, a powiecie camienieczkiem lieżączich, *de data in Niepolomicze feria quarta in octava s[ancti] Martini 1433*⁷ obadwa roku iednego. Stare summi dobre.

[*Buczajska Catharzina*] **Kuzeliowa Przisiejek**

Ktemu doziwoecie od niebosczika crola Zigmunta 1548⁸, iei i mężowi *ad relationem d[omi]ni* Macieiewski na wies Kuzeliowa i Przisiejek dane. Dobre zawarthe. Iei telko iuz iscz ma. Maśs umari.

s. 225

Od p[ani] Tworowskiej s Buczacza i iei potomkow [**Wielka Bielle**⁹, **Biały Pothok**¹⁰, **Byczkowci**¹¹, **Uhelcze**¹², **Lopusno**¹³, **Thudorow**¹⁴]

¹ Biblioteka XX Czartoryskich w Krakowie. Dział rękopisów. Sygn. 1725/IV. «Rewizja praw i przywilejów posiadaczy dóbr królewskich w Koronie na podstawie konstytucji 1562/3 o egzekucji praw i ustaw koronnych».

² Катажина Бучацька була останньою представницею родини Бучацьких (лінії Міхала з Бучача). Вона була дружиною Яна Творовського (пом. 1547). Діти від того шлюбу Анджей і Ян писалися у документах Творовські з Бучача або Бучацькі-Творовські. Катажина, як вдова, виступає в документах з прізвищем Бучацька: Dworzczak W. Genealogia. Warszawa, 1959. Tablica, 112.

³ Зараз це село Велика Кужелева Дунаєвцького району Хмельницької обл.

⁴ Ймовірно зараз це частина села Велика Кужелева.

⁵ Песець – село Новоушицького району Хмельницької області.

⁶ Документ для Мацея званого Шилохостом від 26.03.1433: Zbiór dokumentów małopolskich (Далі. – ZDM) / Wyd. I. Sułkowska-Kuraś i S. Kuraś. Cz. VII. Dokumenty z lat 1418–1434. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975. № 2141. S. 405–406.

⁷ Документ для Слабоша: ZDM. Cz. VII. № 2156. S. 417–418.

⁸ Копія документа: Archiwum główne akt dawnych (Далі. – AGAD). Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 11–11 v.

⁹ Зараз село Біла Чортківського району Тернопільської обл.

¹⁰ Зараз село Білий Потік Чортківського району Тернопільської обл.

¹¹ Зараз село Бичківці Чортківського району Тернопільської обл.

¹² Публікатори цього документу зазначають, що Огольче (Oholcze) це назва лісу біля Бичківців: ZDM. Cz. VII. № 2156. S. 417. Ргуп. 2.

¹³ Публікатори цього документа зазначають що Лопушно є частиною Бичківців: ZDM. Cz. VII. № 2156. S. 417. Ргуп. 3.

¹⁴ Зараз село Тудорів Гусятинського району Тернопільської обл.

Ukazano listh od Władzislawa crola, roku 1442¹ przez Zichlina czithany y podpisany, na lenno wsi Wielka Bielie, Biały Pothok, Byczkowcz, Uhelcze, Lopusno, Thudorow na rzeczy Sereth i w powieciez trebowel-skim² lieżące Michałowi *alfiajs* Muziło z Buczacza³ starosczie snia-thinskemu dane. Dobri listh stari i lenno iscz ma *quatenus non defecit proles masculina in linea paterna legitime descendens*. Jakoz p[an] Jazłowieczki castellan camienieczki zarazem prithem okazowaniu prawa the[go] opowiedział się bycz ieszcze własnem pothomkiem męskim przerzeczone[go] Muziła.

s. 230

*Catharzina Buczaiska Bila*⁴ i **puł Subecz**⁵

Dozywoczcie na wies Bila y puł Subecz Catarzynie Buczaiskiej od nieboszczika Crola Zigmunta dane⁶, dobre [s. 231] zawarthe. A wsakze na Bilei gołe. Bedziei vinna nieczo do skarbu le[go] Cr[ó]lewskiej M[ł]ości dawacz. Na pul Subecz ukazała sumę stara, przedthem przez Władzislawa crola⁷ na Piethlikowczach⁸ i Nowoszielczach⁹ zapisana. A pothem przez Cazimierza crola¹⁰ na Subecz i Jeremikowcze¹¹ przeniesiona. Dobra summa stara i dozywoczcie zania, na tych tho pul Subecz niegołe.

s. 262

*P[an] Jazłowieczki*¹² **Alczidaiov**¹³ etc.

¹ Документ для Міхала Мужили з Бучача від 16.03.1442 р.: ZDM. Cz. VIII. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1975. № 2399. S. 204-205.

² Теробовельський повіт Галицької землі Руського воєводства до кінця XVI ст. часто подався у документах як частина Подільського воєводства.

³ Міхал Мужило з Бучача син Міхала Авданця і брат Міхала і Теодорика з Бучача. Староста снятинський і коломийський 1436-1470, каштелян кам'янецький 1460-1466, воєвода подільський 1466-1470: Urzędnicy rodolscy XIV-XVIII wieku. Spisy / Opr. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka. – Kórnik, 1998. № 192, 624. S. 64-65, 142.

⁴ Зараз село Біла Чемеровецького району Хмельницької обл.

⁵ Зараз Субіч село Кам'янець-Подільського району Хмельницької обл.

⁶ Док від 3.03.1543 р. Копії: AGAD. Metryka Koronna (Далі. – МК). Sygn. 65. K. 31. Regest: Matricularum Regni Poloniae summarus, excussus codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit T. Wierzbowski (Далі. – MRPS). Pars IV. Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548). Volumen 3-um. Acta vicecancellariorum 1533-1548. Varsoviae, MCMXV. № 20997; AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 30-31.

⁷ Не вдалося віднайти привілею короля Владислава III. Проте, що мова йде про нього, видно з інформації, що це привілей померлого польського короля Владислава, рідного брата короля (literis olim serenissimi principis domini Vladislai Poloniae Regis germani nostri): AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 31-31 v.

⁸ Зараз суло Старі Петликівці Бучацького району Тернопільської обл.

⁹ Не вдалося локалізувати цей населений пункт.

¹⁰ Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 31-31 v. Dok. od 1468 r.

¹¹ Можливо, що це с. Теремківці Чортківського району Хмельницької обл.

¹² Біограма Єжи Язловецького в Польському біографічному словнику: Żelewski R. Jazłowiecki Jerzy (przed 1510-1575) // Polski słownik biograficzny. Wrocław etc. 1963-1965. T. XI. S. 121-123.

¹³ Ольчедаїв – зараз село Вищеольчедаїв Муровано-Куриловецького району Вінницької обл.

Castellan camienieczki producował *confirmacją* actu wykupna z Kamienicza¹. Při ktorem wykupnie pokazał przed com[m]isarzmŷ wiecznoszcz² na Alcziadaiw przy czym na on czas zostawiaon przes com[m]isarze. I theraz przes deputati.

Thenze Com[m]utatia wsi polskich Szerszeniowcze³, Thłuste⁴, Kulakowcze⁵ i Kossowo⁶ za litewską 100 M. S. (stare), 100 M. S. (stare)

Ukazał listh od dzisieisze[go] crola Ie[go] M[ości]⁷ ktorem raczi Ie[go] Cr[ólewska] M[ości] iemu dawacz obyczaiem frimarku wsi Szerszeniowcze, Thłuste, Kulakowcze i Kossow w camienieczkiem i colomŷskiem powieczieh liezące, za wsi ie[go] dziedziczne w Litewskiem Xzięstwie, Sokoliecz⁸, Horodiscze⁹, Glinianiecz¹⁰, Wronowicze¹¹, Przitek¹², Ilinicze¹³ w bracławskiem y Woiniaczin¹⁴, Lithinia¹⁵, Mikulnicze¹⁶, Strzizowka¹⁷ y Doskowcze¹⁸ w winiczkiem starostwach liezące. Ktore iako thenze listh *commutatiei* swiathczzi, byly od tych starostw pogranicznych odieŷthe, i niemogły bycz od nŷch zadną miarą bez skodi odlaczone. I przeto Ie[go] Cr[ólewska] M[ości]cz the *com[m]utatia* s panem Jazłowieczkiem uczinul. A wsak ze iz się thi imiona crolewskie, ktore *com[m]utatia* wziął, albo wziacz miał, pokazalii, newsistki bycz crolewskiemŷ i newsistkich dostał. Bo Kossow dziedziczny. Dostał go od pewnich ziemian, i ukazował nañ listh wieczny dziedziczny, od Swidrigała¹⁹ xziażeczcia czernihowskie[go]. Szerszeniowcze takze, obroniły iei Borszowsczii²⁰ nŷyacz lennem starem

¹ Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 156 v-157. Властивий документ походить з 1464 р. і був опублікований М. Грушевським на підставі копії з так званої Литовської Метрики: Архив Юго-Западной России. К., 1894. Ч. VIII. Т. I. № XV. С. 23-24.

² Копія: AGAD. МК. Sygn. 77. К. 298-300. Перест: MRPS. Pars V. Sigismundi Augusti regis tempora complectens (1548-1572). Varsaviae, MCMXIX. № 672; Ibidem. Tzw. ML. Dział. IV B. Sygn. 17. K. 157-157 v.

³ Зараз с. Шершенівка Борщівського району Тернопільської обл.

⁴ Зараз смт. Товсте Заліщицького району Тернопільської області.

⁵ Зараз с. Кулаківці Заліщицького району Тернопільської обл.

⁶ Зараз м. Косів Івано-Франківської обл.

⁷ Документ з датою 6.01.1557 г. для Єжи Язловецького. Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 157 v.-159.

⁸ Зараз с. Сокілець Немирівського району Вінницької обл.

⁹ Можливо, що це суч. с. Городище Піщанського району Вінницької обл.

¹⁰ Зараз с. Глинянець Немирівської району Вінницької обл.

¹¹ Зараз смт. Вороновиця Вінницького району Вінницької обл.

¹² Можливо це с. Потоки Немирівського району Вінницької обл.

¹³ Можливо це м. Іллінці Вінницької обл.

¹⁴ Не вдалося локалізувати цей населений пункт.

¹⁵ Зараз м. Літин Вінницької обл.

¹⁶ Зараз с. Микулинці Літинського району Вінницької обл.

¹⁷ Зараз смт. Стрижавка Вінницького району Вінницької обл.

¹⁸ Зараз с. Дашківці Літинського району Вінницької обл.

¹⁹ Надання чернігівського князя Свидригайла від 31 серпня 1424 г. на с. Косів: Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV. B. Sygn. 17. K. 160 v-161 v. Перест з цією ж датою на підставі копії вписаної до львівського городу: Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskie z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie. Lwów, 1884. T. X. № 55.

²⁰ Родина Борщовських фіксується в джерелах на Поділлі в XVI ст.: Біалkowski L. Podole w XVI w. Rysy społeczne i gospodarcze. Warszawa, 1920. S. 144-145. Згідно побору 1563 р. з частини Шершенівки побор

prawem, od Władzislawa¹ crola na then czas kiedi ŷe pan Jazłowieczki chciał wykupicz. A na Thłustem y Kabakowczach thedi tez ma stare summi². Niedosłogo tho spelna, czo *com[m]jutatią* od crola Ie[go] M[ości] wżiancz [s. 263] miał. Prosit o nagrodę, albo zeby ku wsziam swem litewskiem przisedł. Iz rzecz nowa, a ktemu ticze się imion Xzięstwa Litewskie[go]. Wzięły tho były p[lanowie] deputaczii do crola Ie[go] M[ości]. Alie Ie[go] Cr[ó]lewska] M[ość] pothem nicz inego niepostanowił. Iedno iz iest *com[m]jutatia*. A dały się wsy polskie za wsi Xzięstwa Litewskie[go], iescze się tez niedokoczyły sprawy litewskie s polskiemy około uniei. Tedi y revisia iescze teraz imion a *com[m]jutatiei* thei trudna ma bycz. Za ktorą okazaczy się miało, na czemby tak Ie[go] Cro[lewska] M[ość] iako y p[an] Jazłowieczki słusnie przestacz miał. A czo się tez ticze listu na wiecznoszcz wsi Kossowa od Swidrigała xiążęczia czerniehowskie[go], takze tez y Witulta i crola Władzislawa na wsi i summi i summi przerzeczzone producowanych. Tedi około listow Swidrigała i Witulta trudna iescze na then czas *cognitia*. Odkłada Ie[go] Cr[ó]lewska] M[ość] do drugiego seimu. A około Władzislawowe[go] na lenno Szerszeniowcz Borszowskich then dobri stari, *quatenus in usu. Et quatenus* czy tho Borszowszczii *ex legitima linea succedunt*, te[go] komu lenno dane, *nec deficit proles masculina illius in linea paterna legitime descendens*. Około tez zas summi na Thłusthei. Tha iz na nie listh od Władzislawa crola ukazał. Dobra stara. Alie na Kulakowczach ze nieokazuie. Iedno niykanie stare³, 1446, pod sąndziel[go]⁴ i poczęthka⁵ podolskich tytułem, y siethka iakiegosz *alias* Brinze ze Sbnowa⁶ zapisi i *recognicie*, kthoremi sobie dzierzawczwe thę wies w pewnich summach zapisowaly. Potrzeba bendzie na thę summę original ukazacz, albo liquidacją dostateczniei są uczynicz. A czo się ticze zasług przodkow pana Jasłowieczkie[go] i ie[go] same[go]. Około tych na iny czas iako ŷnę.

сплатив Ян Борщовський: AGAD. Archiwum Skarbu Koronnego. Dz. I. Sygn. 45. K. 247. В 1566 р. якийсь Борщовський через кам'янецького підстаросту Єжи Суліми сплатив побор з частини цього ж села, це саме, вже особисто, зробив він в 1569 р.: *Źródła dziejowe*. – Т. XIX. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym // Т. VIII. Ziemie Ruskie. Wołyn i Podole / Opisane przez А. Jabłonowskiego. Warszawa, 1889. S. 199, 225. Це є доказом того, що Язловецький не володів цим селом повністю.

¹ Документ Владислава III з датою 29.09.1442 для Станіслава з Бедриківців: ZDM. Cz. VIII. № 2427. – S. 229-230.

² На село Товсте Єжи Язловецький представив два документи. Привілей великого князя Вітовта від 30.09.1427 г. для Івашка Гинковича на 100 грошей подільської монети. Публікація з оригіналу: Semkowicz W. Nieznane nadania Witolda dla osób prywatnych // *Ateneum Wileński*, Wilno, 1930, r.VII, z.3-4, s.856-857. Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 163 v.-164. Другим був документ кам'янецького земського суду від 30.04.1447 де вже Богдан Гинкович (можливо син Івашка) відмовляється від цього села на користь Теодорика з Бучача. Копія: AGAD. Tzw. ML. Dział IV B. Sygn. 17. K. 160.

³ Документ кам'янецького земського суду з датою 16.09.1446 г. Копія: AGAD. Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 160 v.

⁴ Ймовірно що тут помилка і мова йде про суддю Миколая з Гуменців: *Urzędnicy podolscy*. № 476. S. 106.

⁵ Подільським земським підсудком був Ян (Іван) з Боришківці: *Ibidem*. № 422. S. 97.

⁶ Разом з тим до цього копіярію був вписаний документ виставлений у Язлівців 10.08.1446 р. Виставив його Федько Бринза зі Збунова. Копія: AGAD. Tze. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 160-160 v.

Thenze Bielcze¹, Miskow², Olexincze³, Iliaszowcze⁴

Ukazał listh crola Cazimierza⁵ przez dzisieisz[go] crola Ie[go] M[ość]⁶ confirmowany, na wiecznosz wsi przerzeczonych w powiecie czerwono-groczkiem liezaczich. O ktorem niewiedząc, wyprawil był sobie nowa [s. 264] wiecznoscz⁷ na Bielcze. Prosit aby starei wiecznoszci Ie[go] nicz nieskodzilo. Iakoz list naliezion dobri, przy starei wiecznoszci zostawion, a nowa niema nicz skodzicz, *in simili* iako ѳnem.

Thenze Caraczincze⁸ 90 M. S. (stare)

Ukazał listhi od Władzislawa⁹ crola na summi na thei wsi Caraczinczach, w powiecie liathiczowskiem liezaczci, zapisane. Dobre stare.

Thenze Ozarinche¹⁰ 50 M. S. (stare)

Ukazał thakze na thei wsi w powiecie camienieczkiem liezaczci, staraą dobrą summę od Władzislawa¹¹ crola.

Thenze Srebrna¹² 60 M. S. (stare)

Ukazał tez y na thei wsiemze w Bacoczkiem powiecie liezaczci, staraą dobrą summę od Władzislawa¹³ polskie[go] i wegierskiego crola.

Thenze Hubrin¹⁴ 60 Flor. (stare)

Ukazał na Hubrinie w czerwono-groczkiem powiecie liezaczem, summę od Aleksandra Witolda¹⁵ xziążeczcia lithewskie[go]. Ale okolo thei iako y okolo inych takich *cognitia*. Do drugie[go] seimu coronne[go].

Thenze Pieczarnie¹⁶ i Blaskowicze¹⁷ 100 M. S. (stare)

Thez y na thi wthemze powiecie czerwono-groczkiem liezaczce, od Witulta¹⁸ xziążeczcia summę pokazał. Ktora takze do drugie[go] seimu iako y pierwsza.

¹ Зараз с. Більче Золоте Борщівського району Тернопільської обл.

² Зараз с. Мишків Заліщицького району Тернопільської обл.

³ Зараз с. Олексинці Борщівського району Тернопільської обл.

⁴ Зараз цей населений пункт не існує.

⁵ Копія: AGAD. Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 162-162 v. Документ з датою 11.10.1453 р. для Теодорика з Бучача.

⁶ Копія: AGAD. Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 162-162 v. Документ для Єжи Язловецького від 3.01.1559 р.

⁷ Копія: AGAD. MK. Sygn. 83. K. 193 v.-194. Документ для Єжи Язловецького від 5.04.1553. Регест: MRPS. Pars V. № 1548.

⁸ Зараз с. Коричинці Деражнянського району Хмельницької обл.

⁹ Документ для Яна сина Мікши зі Степанківців від 13.01.1440 р.: ZDM. Cz. VIII. № 2241. S. 68.

¹⁰ Зараз с. Озаринці Могилів-Подільського району Вінницької обл.

¹¹ Документ для Свентослава з Завадова від 28.05.1431 р.: ZDM. Cz. VII. № 2078. S. 329.

¹² Зараз с. Сребрія село Могилів-Подільського району Вінницької обл.

¹³ Документ для Билини, котрий на той час був тенутарієм Лядава з датою 23.09.1442 р.: ZDM. Cz. VIII. № 2419. S. 222.

¹⁴ Зараз с. Губин Бучацького району Тернопільської обл.

¹⁵ Документ для невідомого шляхтича (ймовірно когось з родини панів з Бучача) з датою 27.01.1429 р.: Копія: Корія AGAD. Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 165.

¹⁶ Зараз с. Печорана Зілищицького району Тернопільської обл.

¹⁷ Зараз с. Блещанка Заліщицького району Тернопільської обл.

¹⁸ Документ для Теодорика з Бучача. Копія: AGAD. Tzw. ML. Dz. IV. Sygn. 17. K. 165-165 v.

*The[n]ze Czerwonigrog*¹ 1972 M. S. (stare)

Ukazał tez pothem i na samem Czerwonem grodzie y wsiczkiem powiecie ie[go], niemało listow, od Władzislawa² i Cazimierza³ crolow, na summi własnie przodkom ie[go] dziedzicom s Buczacza⁴, a dzierzawczam Czerwonogrodu zapisane. Summi dobre stare.

Thenze Doziwoczie

[s. 265] Ukazał imo tho i dozywoczie dostateczne na then tho Czerwonogrod i wsiczko czo kniemu staradawna naliezi od nieboszczika crola Zigmuntha⁵ dane. Ktore iz za spuszczeniem oiczowskiem Mikolaia s Buczacza⁶ castellana camienieczkie[go] przed siemem piotrkowskiem Girzemu synowi dobre zawarthe iscz ma.

s. 272

*P[an] Iasłowiczki Czarnigrod, Kaczibow, Karaow*⁷

Okazał summi⁸ stare na thi wrocziiska, summi stare dobre, na skupie.

The article discusses the process of checking privileges Buchatskiy family-Yazlovetskis-Tvorovskiyh koroliushchynamy for its possession in the land of Podolia.

Key words: Gentry, diet, estates, King, privileges.

Отримано: 7.09.2011

¹ Зараз м. Червоногород не існує.

² Документ для Теодорика від 8.05.1436 р. на суму 500 гривень на замку Червоногород. Первісно ця сума була записана на Кам'янци: ZDM. Cz. VIII. № 2185. S. 12-13; Документ для Теодорика з Бучача від 6.02.1440 р. на 300 гривень на замку Червоногород з приналежними до нього селами: ZDM, VIII, s. 72-73, № 2246; Документ для Теодорика від 7.03.1440 р. на 300 гривень на замку і повіті Червоногород: ZDM, VIII, s. 78-79, № 2253; Документ для Теодорика від 30.07.1442 р. на 122 гривені на замку і місті Червоногород з приналежними до нього селами: ZDM, VIII, s. 198, № 2390; Документ для Теодорика від 1.10.1442 р. на 200 гривень на замку Червоногород з приналежними до нього селами: ZDM, VIII, s. 236-237, № 2433.

³ Копія: AGAD. Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 168 v.-169. Документ для кам'янецького старости Міхала з Язлівця, сина Теодорика, від 27.08.1464 р. на 500 гривень на замку, місті та повіті Червоногород. Копія: Ibidem. K. 169-169 v. Документ для галицького стольника Міхала з Язлівця від 2.11.1481 р. на 500 гривень на замку і місті Червоногород.

⁴ Йдеться головним чином про документи для Теодорика з Бучача і його синів Бартоша і Міхала.

⁵ Копія: AGAD. MK. Sygn. 66. K. 218; Tzw. ML. Dz. IV B. Sygn. 17. K. 169 v.-170 v. З датою 14.03.1544 р. Перест: MRPS. Pars. IV. Vol. III. № 21469.

⁶ Миколая з Бучача був кам'янецьким каштеляном в 1543-1559 pp.: Urzędnicy Podolscy XIV-XVIII w. Spisy. – № 198. – S. 67.

⁷ Місцевості на чорноморському узбережжі. За свого життя Теодорик з Бучача пробував реалізувати положення королівського привілею від 1442 р. щодо опанування цих теренів, про що пише Ян Даугош під 1447 р.: «...castra terre Podolie, Myedziboze, Chmyelnik, Karawul que Lithuani noviter occupata detinebat, cum terrigenis Podoliae recuperavit...»: Długossii J. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Libet duodecimus 1445-1461. Cracoviae, 2003. – P. 30.

⁸ Документ для Теодорика з Бучача від 30.09.1442 р.: ZDM. Cz. VIII. № 2429. – S. 231-233.